

УДК 378.016

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-2.29>**Н. І. Гричаник**кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ШКІЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ

Статтю присвячено теоретичному опису ролі та місця лабораторного заняття з методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. Обґрунтовано важливість цієї форми навчального заняття у методичній підготовці майбутнього вчителя-словесника. Потрактовано лабораторне заняття з методики викладання зарубіжної літератури як одну з форм навчальної діяльності студентів-філологів наочно-практичного спрямування, під час реалізації якої здійснюється дотримання принципу тісного взаємозв'язку теорії з практикою та відбувається професійна імітація студентами максимально наближених до шкільної практики навчальних ситуацій.

Сформульовано головну мету та основні завдання лабораторних занять. Зазначено, що експериментальні лабораторні заняття з методики навчання студентів шкільного аналізу епічних творів характеризуються такими ознаками: наукове, практично-творче, дослідницьке спрямування завдань; активізація пізнавальної діяльності студентів, прагнення до самостійного результативного професійного пошуку та вирішення педагогічних задач; реалізація поетапного навчання: від репродуктивного до самостійного рівня оволодіння практичними навичками в межах вимог навчальної програми; сприяння розвитку самостійності, вмінь раціонального використання теоретичних знань.

Зазначено, що лабораторні заняття було проведено як у навчальних аудиторіях із залученням необхідних засобів навчання, які імітували умови шкільного навчального процесу та інформаційно-комунікаційних технологій, так і в умовах реального професійного середовища – в закладі загальної середньої освіти. Доведено ефективність відповідних форм лабораторного заняття (спостереження, моделювання та апробація власних методичних розробок, вивчення передового педагогічного досвіду вчителів), які впливали на методичну специфіку його реалізації, діяльність викладача та студентів.

Зміст лабораторних занять, обсяг завдань, час і місце проведення були зумовлені навчально-методичним комплексом дисципліни «Методика викладання зарубіжної літератури» та спецкурсом «Шкільний аналіз епічного твору на заняттях із методики викладання зарубіжної літератури у ЗВО». Розроблено плани лабораторних занять, які містять теоретичний і практичний блоки, передбачають актуалізацію теоретичних знань студентів і спрямовуються на вироблення практичних вмінь і навичок. Описано три етапи проведення лабораторних занять (підготовчий, основний, етап аналізу), кожен з яких має свою мету і передбачає реалізацію окреслених завдань.

Ключові слова: лабораторне заняття, етапи проведення, вчитель-словесник, шкільний аналіз, епічний твір, шкільний аналіз епічного твору.

Постановка проблеми. Потреба сучасних закладів загальної середньої освіти у вчителях-словесниках із високим рівнем методично-практичної підготовки, здатних організувати ефективну роботу учнів під час уроків, ставить нові вимоги до освітнього процесу в педагогічному університеті. Практичну частину фахової дисципліни «Методика викладання зарубіжної літератури» складають лабораторні та практичні заняття. Важливе місце в системі методичної підготовки майбутніх словесників займає лабораторне заняття як одна з форм організації освітньої діяльності студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади педагогіки вищої школи, актуальні та дискусійні питання професійної підготовки майбутніх вчителів становлять коло наукових інте-

ресів відомих вітчизняних вчених-педагогів (І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, А. Кузьмінський, О. Мороз, С. Сисоєва, М. Фіцула). Методичну підготовку вчителя-словесника аналізували О. Горюшкіна, С. Караман, Л. Мірошніченко та інші.

Роль і значення лабораторного заняття як однієї з форм навчальної діяльності студентів, на якій відбувається практична реалізація теоретичних постулатів, загальні аспекти її проведення розглядали З. Курлянд, Т. Туркот, М. Фіцула. Лабораторне заняття з методики викладання зарубіжної літератури побіжно описували Л. Мірошніченко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Г. Островська, Л. Удовиченко.

Мета статті – визначити доцільність лабораторних занять з методики викладання зарубіжної літератури й охарактеризувати основні етапи їх проведення.

Виклад основного матеріалу. Лабораторне заняття з методики викладання зарубіжної літератури тлумачимо як одну з форм навчальної діяльності студентів-філологів наочно-практичного спрямування, під час реалізації якої здійснюється дотримання принципу тісного взаємозв'язку теорії з практикою та відбувається професійна імітація студентами максимально наближених до шкільної практики навчальних ситуацій.

Експериментальні лабораторні роботи характеризувалися такими ознаками:

1. Наукове, практично-творче, дослідницьке спрямування завдань.

2. Активізація пізнавальної діяльності студентів, прагнення до самостійного результативного професійного пошуку та вирішення педагогічних задач.

3. Реалізація поетапного навчання: від репродуктивного до самостійного рівня оволодіння практичними навичками в межах вимог навчальної програми.

4. Сприяння розвитку самостійності, вмінь раціонального використання теоретичних знань.

Головна мета експериментальних лабораторних занять – усвідомлення студентами-філологами науково-теоретичних положень методики викладання зарубіжної літератури, перетворення їх на продуктивний засіб реалізації методично-практичних завдань, педагогічних задач, ситуацій, максимально наближених до шкільної практики.

Основні завдання лабораторних занять:

1. Узагальнення, систематизація, поглиблення, закріплення, апробація отриманих знань про особливості шкільного вивчення епічних творів на уроках зарубіжної літератури, поетапність розгляду епічних творів, специфіка їх шкільного аналізу в старших класах.

2. Формування та вдосконалення практичних вмінь і навичок проектування навчальної взаємодії викладача зі студентами, студентів з учнями з метою максимального наближення навчальних ситуацій до шкільних реалій.

3. Вироблення професійно значущих якостей майбутнього педагога: самостійність, ініціативність, творчий підхід, критичність, правильне бачення педагогічної ситуації та її проектування, знаходження оптимальних варіантів розв'язання методичної проблеми.

Лабораторні заняття було проведено як у навчальних аудиторіях із залученням необхідних засобів навчання, які імітували умови шкільного навчального процесу та інформаційно-комунікаційних технологій, так і в умовах реального професійного середовища – в закладі загальної середньої освіти [1, с. 37]. Кожне експериментальне заняття мало відповідну форму проведення (спостереження, моделювання та апробація власних методичних розробок, вивчення передового педа-

гогічного досвіду вчителів), яка впливала на методичну специфіку її реалізації, діяльність викладача та студентів на занятті (табл. 1).

Зміст лабораторних занять, обсяг завдань, час і місце проведення були зумовлені навчально-методичним комплексом дисципліни «Методика викладання зарубіжної літератури» та спецкурсом «Шкільний аналіз епічного твору на заняттях з методики викладання зарубіжної літератури у ЗВО». Пропонуємо плани розроблених лабораторних занять.

Лабораторне заняття № 1

Тема: Спостереження уроків зарубіжної літератури з вивчення епічних творів та їх методичний аналіз

1. Теоретичний блок

Усне опитування з теоретичних питань:

– Основні етапи вивчення епічного твору.

– Підготовка до сприйняття художнього твору, його особливості.

– Читання художнього тексту.

– Підготовка до аналізу епічного твору.

– Аналіз як необхідний етап вивчення літературного твору.

– Підбиття підсумків.

2. Практичний блок

– Перегляд уроку зарубіжної літератури в 10 класі закладу загальної середньої освіти.

– Аналіз переглянутого матеріалу відповідно до вимог поетапного шкільного аналізу епічного твору.

– Виокремлення методичних досягнень і недоліків проаналізованого уроку, формулювання висновків.

Лабораторне заняття № 2

Тема: Моделювання уроків зарубіжної літератури з вивчення епічних творів та їх методичний аналіз

1. Теоретичний блок

Усне опитування з теоретичних питань:

– Урок зарубіжної літератури, його особливості. Типологія уроків зарубіжної літератури.

– План-конспект уроку зарубіжної літератури.

Етапи роботи вчителя зарубіжної літератури над створенням плану-конспекту уроку.

– Структурні компоненти плану-конспекту уроку зарубіжної літератури.

2. Практичний блок

– Виконання практичних завдань:

Завдання 1. Відповідно до вимог чинної програми для 10-11 класів профільного рівня розподілити програмовий матеріал з вивчення епічного твору за темами уроків.

Завдання 2. Сформулювати тему уроку в науковому та художньому стилях, окреслити мету заняття відповідно до вимог чинної програми.

Завдання 3. Дібрати епіграф до уроку, продумати та презентувати цікавий прийом роботи над епіграфом.

Завдання 4. Обрати тип уроку, враховуючи тему та мету. Окреслити його структуру і ланцюжок навчальних ситуацій, пояснити їх логічну послідовність.

Завдання 5. Змодельовати план-конспект уроку з вивчення епічного твору (на вибір, враховуючи програмовий матеріал).

Лабораторне заняття № 3

Тема: Вивчення передового педагогічного досвіду вчителів зарубіжної літератури щодо вивчення епічних творів у закладах загальної середньої освіти

1. Теоретичний блок

Усне опитування з теоретичних питань:

– Вчитель зарубіжної літератури. Вимоги до його особистості і професійної підготовки.

– Передовий педагогічний досвід вчителя зарубіжної літератури: зміст поняття, основні напрацювання, новації вчителів.

2. Практичний блок

– Опрацювати фахові журнали із зарубіжної літератури, проаналізувати педагогічний досвід вчителя зарубіжної літератури щодо вивчення епічних творів.

– Переглянути блоги вчителів зарубіжної літератури, проаналізувати їх. Визначити їх переваги та недоліки (письмово).

– Скласти методичний poradnik «Вдалили учительський блог – шлях до успіху в роботі».

– Описати педагогічний досвід вчителя зарубіжної літератури.

Експериментальні лабораторні заняття було проведено в три етапи (*підготовчий, основний, етап аналізу*), кожен з яких мав свою мету і передбачав реалізацію окреслених завдань.

Мета підготовчого етапу – продумати і правильно організувати проведення лабораторного заняття з метою практичного оволодіння студентами науково-теоретичними положеннями методики викладання зарубіжної літератури.

Для реалізації поставленої мети було виконано низку *основних завдань*:

1) визначення теми лабораторного заняття, обґрунтування його мети і розроблення детального методичного інструктажу;

2) підготовка наочного забезпечення заняття (відеозаписи фрагментів або цілих уроків зарубіжної літератури в старших класах, домовленість з учителями зарубіжної літератури про спостереження їхніх уроків вивчення епічних творів у старших класах);

3) вибір та організація місця проведення, підготовка відповідного обладнання в ньому та навчально-методичного забезпечення;

Таблиця 1

Форми лабораторного заняття

Форма проведення лабораторного заняття	Заняття-спостереження	Заняття-апробація	Заняття-вивчення передового педагогічного досвіду
<i>Мета</i>	Спостереження за педагогічним явищем (уроком)	Безпосереднє залучення студентів до педагогічного процесу як розробників планів-конспектів уроків та майбутніх вчителів-словесників з метою усвідомлення ними важливості обраного фаху, навчання їх правильному моделюванню уроку та випробування себе в ролі вчителя	Спостереження, усвідомлення, осмислення найкращих здобутків вчителів зарубіжної літератури
<i>Місце проведення</i>	Середні навчальні заклади різних типів	Середні навчальні заклади різних типів, вищий освітній педагогічний заклад	Середні навчальні заклади різних типів, вищий освітній педагогічний заклад
<i>Етапи підготовки</i>	1. Підготовчий етап (теоретичне ознайомлення з педагогічним явищем, визначення мети спостереження, його завдань, критеріїв аналізу). 2. Етап безпосереднього спостереження за педагогічним явищем (споглядання уроку або ознайомлення з ним у фахових періодичних виданнях, нотування основних або дискусійних моментів). 3. Етап аналізу (аналіз переглянутого уроку, визначення позитивних і негативних моментів, підбиття підсумків, обґрунтування висновків)	1. Підготовчий етап (розроблення фрагменту уроку або розгорнутого плану-конспекту відповідно до вимог чинної програми). 2. Етап реалізації (програвання розробленої моделі в шкільних умовах або максимально до них наближених). 3. Етап аналізу (методичний аналіз апробованої моделі з метою визначення рівня засвоєння матеріалу, його коригування або виправлення)	1. Підготовчий етап (вивчення професійних досягнень вчителів зарубіжної літератури шляхом опрацювання їхніх методичних праць і рекомендацій, конспектів уроків у фахових періодичних виданнях, перегляду та аналізу блогів (сайтів) вчителів). 2. Етап методичного синтезу (аналіз, узагальнення та визначення методичних «родзинок», необхідних для майбутньої педагогічної діяльності студентів). 3. Етап творчого впровадження (введення студентами новаторських напрацювань вчителів у власні педагогічні розробки)

4) проведення викладачем навчальних консультацій щодо особливостей перебігу та специфіки проведення лабораторного заняття.

Мета основного етапу – занурення студентів у педагогічну атмосферу з метою формування в них професійно необхідних вмінь і навичок роботи з текстом епічного твору. Цей етап передбачав розв'язання таких завдань:

1) перегляд відеозаписів або безпосереднє спостереження уроків вивчення епічних творів, проведених досвідченими вчителями-словесниками в старших класах закладів загальної середньої освіти;

2) колективне критичне обговорення і детальний аналіз переглянутого матеріалу, узагальнення результатів, обґрунтування висновків;

3) розроблення окремих елементів, фрагментів, плану-конспекту уроку та його практична реалізація на уроці зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти або умовах, максимально наближених до них;

4) виконання поставлених методичних завдань, з'ясування навчальних ситуацій.

Мета завершального етапу – проаналізувати проведене лабораторне заняття, визначити його переваги і недоліки з метою подальшого методичного коригування. Він був реалізований у формі колективного аналізу або аналізу, здійсненого студентами індивідуально.

Основні завдання цього етапу:

1) аналіз теми, мети, доцільності запропонованої форми проведення та ефективності інструктажу;

2) оцінювання навчально-методичного забезпечення;

3) аналіз діяльності вчителя-предметника та студентів;

4) з'ясування ефективності та результативності лабораторного заняття [2, с. 52].

Таким чином, під час експериментальних лабораторних занять майбутні словесники:

1) позиціонували себе суб'єктами імітованого навчального процесу, вдавалися до імпровізації та програвання окремих елементів, фрагментів, етапів уроку зарубіжної літератури в умовах, максимально наближених до шкільних реалій;

2) вводили до планів-конспектів уроків з вивчення епічних творів як традиційні, так і новітні прийоми й види навчальної діяльності;

3) добирали цікавий, проблемний, дискусійний матеріал, який мав на меті активізувати їхню піз-

навальну, методичну діяльність, розвивати вміння аналізувати епічний твір;

4) усвідомили важливість систематичної, цілеспрямованої, самостійної професійної співпраці, показали вміння створювати атмосферу пошуку, творчого піднесення, розвитку аналітичних здібностей.

Висновки і пропозиції. Отже, проведення експериментальних лабораторних занять засвідчило ефективність розробленої методики навчання майбутніх вчителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів. Відбувалося поступове формування таких методичних вмінь і навичок студентів:

1) комбінування і трансформація відповідно до ситуації різних видів практичної діяльності;

2) усвідомлення особливостей шкільного аналізу епічного твору, вміння враховувати при цьому його мету, завдання, обсяг навчального матеріалу, засоби організації та проведення;

3) співвіднесеність методів, прийомів, видів навчальної діяльності, шляхів аналізу природи літературного твору, його відповідність віковим та індивідуальним особливостям учнів;

4) моделювання уроків різних типів з вивчення епічного твору, програвання відповідних фрагментів, їх аналіз, виокремлення досягнень і врахування прогалин.

Виокремлення лабораторних занять з методики викладання зарубіжної літератури, їх чітке відокремлення від практичних робіт сприяє більш ефективному засвоєнню теоретичного матеріалу, виробленню методичних вмінь і навичок роботи з текстом епічного твору. Лабораторне заняття – це така форма організації навчального процесу, під час проведення якої здобувачі освіти під безпосереднім керівництвом викладача застосовують теоретичні знання в нових педагогічних ситуаціях.

Список використаної літератури:

1. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти. Київ : ВВП «Компас», 1997. 64 с.
2. Гричаник Н.І. Деякі аспекти теорії та методики підготовки майбутніх вчителів літератури до аналізу художнього твору. *Глухівські наукові читання – 2016. Актуальні питання суспільних і гуманітарних наук* : матеріали VI Міжнародної інтернет-конференції молодих вчених і студентів. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка. 2016. С. 52–54.

Hrychanyk N. The main stages of laboratory classes on teaching methods of epic works analysis for students of philology

The article is devoted to the theoretical description of the role and place of laboratory classes on teaching methods of epic work analysis for students of philology. The importance of this form of study in the methodological training of future language teachers is substantiated. The laboratory lesson on methods of teaching foreign literature as one of the forms of educational activity of philological students of visual and practical direction is

interpreted. The principle of close interrelation of theory with practice is observed and educational situations are professionally imitated to the school practice.

The main purpose and main tasks of laboratory classes are formulated. It is noted that experimental laboratory classes on methods of teaching students the analysis of epic works were characterized by the following features: scientific, practical and creative, research direction of tasks; activation of students' cognitive activity, aspiration to independent effective professional search and pedagogical problems solution; implementation of step-by-step training: from the reproductive to the independent level of mastering practical skills within the requirements of the curriculum; promoting the development of independence, skills of rational use of theoretical knowledge.

It is noted that laboratory classes were conducted in the classrooms with the usage of the necessary teaching aids, which imitated the conditions of the school educational process and information and communication technologies and in a real professional environment – in secondary educational establishments. The effectiveness of the relevant forms of laboratory classes is proved (observation, modeling and testing of own methodological developments, study of advanced pedagogical experience of teachers), which influenced the methodological specifics of its implementation, the activities of teachers and students.

The content of laboratory classes, the amount of tasks, time and place were determined by the educational and methodological complex of the discipline "Methods of teaching foreign literature" and a special course "School analysis of an epic work in classes on methods of teaching foreign literature in higher educational establishments". Plans of laboratory classes are developed, which contain theoretical and practical blocks, provide actualization of theoretical knowledge of students and direct on practical abilities and skills development. Three stages of laboratory classes (preparatory, basic and stage of analysis) are described. Each of them had its own purpose and provided the implementation of the outlined tasks.

Key words: *laboratory class, stages of conducting, language teacher, school analysis, epic work, school analysis of epic work.*